«ادراک» متعلق «بما ابتدع» در بیان مرحوم قاضی سعید قمی

شاگرد: ... این احتمال به ذهن شما منا‌سب نیامد، فرمودید: عدم ادراک خداوند، به‌خاطر تصریف ذوات است. فرموده بودید: ممکن است بگوئیم به‌خاطر کثرت و وحدت است. من می‌خواستم بگویم اصلا کثرات ربطی به ادراک ندارد. چون موجب غفلت از خدا می‌شود. نه اینکه ادراک را از بین ببرد.

استاد: بله؛ دیروز آن آقا هم مطلبی را فرستادند. زحمت کشیدند و مباحثه را نوشتند. وجه دوم را به من دادند. چون این سؤالات در ذهن من هم بود، فقط یک کلمه نوشتم: «فتامل». یعنی این سؤالات هست. مقصود من هم همین فرمایش شما بود. اما جواب هم دارد. مطلبی که ایشان می‌فرمایند این است: حضرت علیه السلام فرمودند: «ممتنع عن الادراک بما ابتدع»، خُب، اگر صرف کثرت بخواهد برای وحدت حجاب شود، امتناع درک که نمی‌آورد، بلکه غفلت می‌آورد. صعوبت ادراک می‌آورد. ممکن است جواب بدهیم که ما بحث کردیم که «ممتنع» را می‌توانند چند جور معنا کرد. گاهی امتناع عقلی است. یعنی امتناع دارد و نمی‌شود. یک وقتی هم «ممتنع»، به‌معنای امتناع عرفی است که با غفلت هم سازگار است. «أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ»[1]؛ وقتی به وادی غلفت و الهاء [رفت]، دیگر ممتنع است. امتناع به این معنا است. لذا چون مجموع سؤال و جواب در ذهن من بود، «فتامل» نوشتم که دیگر خودتان روی آن فکر کنید و گرنه حرف شما درست است. امتناع استدلالی نمی‌آورد. بر آن متفرع نیست.

شاگرد: شما فرمودید وجه دوم خوب است.

استاد: از چیزهایی هم که در اینجا جالب است، این است: مرحوم قاضی سعید قمی از بزرگان علماء هستند. شرح خیلی عالیای بر توحید شیخ صدوق دارند. امروز نگاه کردم. ایشان فقط یک وجه را ذکر کرده‌اند. فرموده‌اند: «بما ابتدع»، متعلق به ادراک است. «ممتنع عن الادراک بما ابتدع». شرح توحید صدوق ایشان در نرم‌افزار کلام هست. نمی‌دانم در چند نرم‌افزار دیگر باشد. «تصریف الذوات» را هم به‌معنای «تصرف الذوات» گرفته‌اند. فرموده‌اند: خالقی که در ذوات تصرف می‌کند ... . در حالی که با این بحث‌هایی که ما کردیم، «تصریف» با «تصرف» تفاوت دارد.

علی أیّ حال، ایشان «تصریف» را به‌معنای «تصرّف الخالق فی ذوات المخلوقین» گرفتند. یعنی خالق در ذوات مخلوقین تصرف می‌کند و از این باب مطلب را سر رسانده‌اند. نمی‌دانم چطور شده است که دو احتمال دیگر را مطرح نکرده‌اند. حال ای فضایش نبوده است ای ... . یادم رفت صفحه‌ی آن را نگاه کنم. یک جلدی است، ولی قطور است.

شاگرد: سه جلد قطور است.

استاد: قاضی سعید قمی از علمای بزرگ بودند. ساکن قم بودند. همینجا هم کنار مدرسه آقای گلپایگانی مدفون هستند. جنب مدرسه اتاقی هست که قبر ایشان و مرحوم حکیم هندی در آنجا است. از توفیقاتی که ما داشتیم – سه نفر بودیم - کل کشف المرام را از باب بسم اللّه تا تای تمت، در کنار قبر مرحوم قاضی سعید قمی مباحثه کردیم. جای خیلی دنج و خوبی بود. منظور اینکه قبر ایشان در آنجا است و از بزرگان علماء است.

قبلاً هم در مباحثه‌ی «سبعة احرف»، توضیحات ایشان را راجع به آن خواندیم. همین امسال بود. البته در توحید صدوق نبود. اما در اینجا همین را فرمودند: «بما ابتدع» متعلق به ادراک است و «تصریف» هم به‌معنای تصرف است. ایشان تنها همین وجه را فرمودند و حال اینکه «بما ابتدع» دو احتمال دارد. «تصریف» هم به‌معنای تصرف نیست؛ بلکه خود «تصریف» دو احتمال دارد. ایشان همان تصرف را فرمودند. یعنی خدایی که در ذوات مخلوقین تصرف می‌کند.

---

[1]. سوره‌ی تکاثر، آیه‌ی ۱.

بازبینی #1
ایجاد شده 23 ژوئیه 2024 16:08:20 توسط ... .
به روزرسانی شده 23 ژوئیه 2024 16:08:40 توسط ... .